

11. Hafta
Yazılı ve Sözlü
Anlatımın Kuralları

Başlat

Dersin Hedefi

Bu dersin hedefleri şöyledir;

- Yazılı ve sözlü anlatımın genel ilkelerinin ortaya konulması.
- Konu seçiminin önemi ve konu seçerken dikkat edilmesi gerekenlerin açıklanması.
- Okur ve dinleyici analizinin öneminin belirtilmesi.
- Konu sınırlandırılmasının nasıl yapılabileceğinin değerlendirilmesi.
- Düşünce üretme yollarının açıklanması.
- Ana düşünce cümlesinin özelliklerinin belirlenmesi.

İçindekiler

Bu dersimizde işleyeceğimiz konular şöyle:

- Yazılı ve sözlü kompozisyon oluştururken nelere dikkat etmeliyiz?
- Konu seçimi
- Okur/dinleyici analizi
- Konuyu nasıl sınırlandırabiliriz?
- Düşünce üretme yolları
- Ana düşünceyi belirleme

Yazılı ve Sözlü Anlatım

Yazılı ve Sözlü Kompozisyon

Yazılı ve sözlü bir kompozisyon oluştururken nelere dikkat etmeliyiz?

Anlatım zihindekilerin **söz ya da yazı ile** karşı tarafa **aktarılmasıdır**. Anlatım söz ile yani konuşarak yapıldığında **sözlü anlatım**, yazı ile sunulduğunda **yazılı anlatım** gerçekleştirilmiş olur. Sözlü anlatım konuşmaya ve dolayısıyla dinleyenle etkileşime dayandığı için yazılı anlatıma göre daha esnek ve değişkendir. Yazılı anlatım ise sonradan değiştirilmesi zor olduğu için daha **kati kurallara bağlıdır**. Bu iki anlatım şeklinin doğru ve güzel uygulanması için gözetilmesi gereken düzen, bütünlük, açıklık, tutarlılık, doğruluk, akıcılık, dilde yetkinlik gibi bazı ortak, temel kompozisyon ilkeleri yanında her biri için dikkat edilmesi gereken **özel kurallar** vardır.

Kompozisyon: TDK Türkçe Sözlük'te "ayrı ayrı parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma biçimi ve işi" anlamı verilen kompozisyon, daha özel anlamıyla "öğrencilere duygu ve düşüncelerini etkili ve düzgün bir biçimde anlatmaları için yaptırılan **yazılı veya sözlü çalışma**"dır. Genel anlamda kompozisyon, bir fotoğraf karesinden, bina tasarımına, yemek yapımına kadar hayatımızın her alanında gözlemlenebilir.

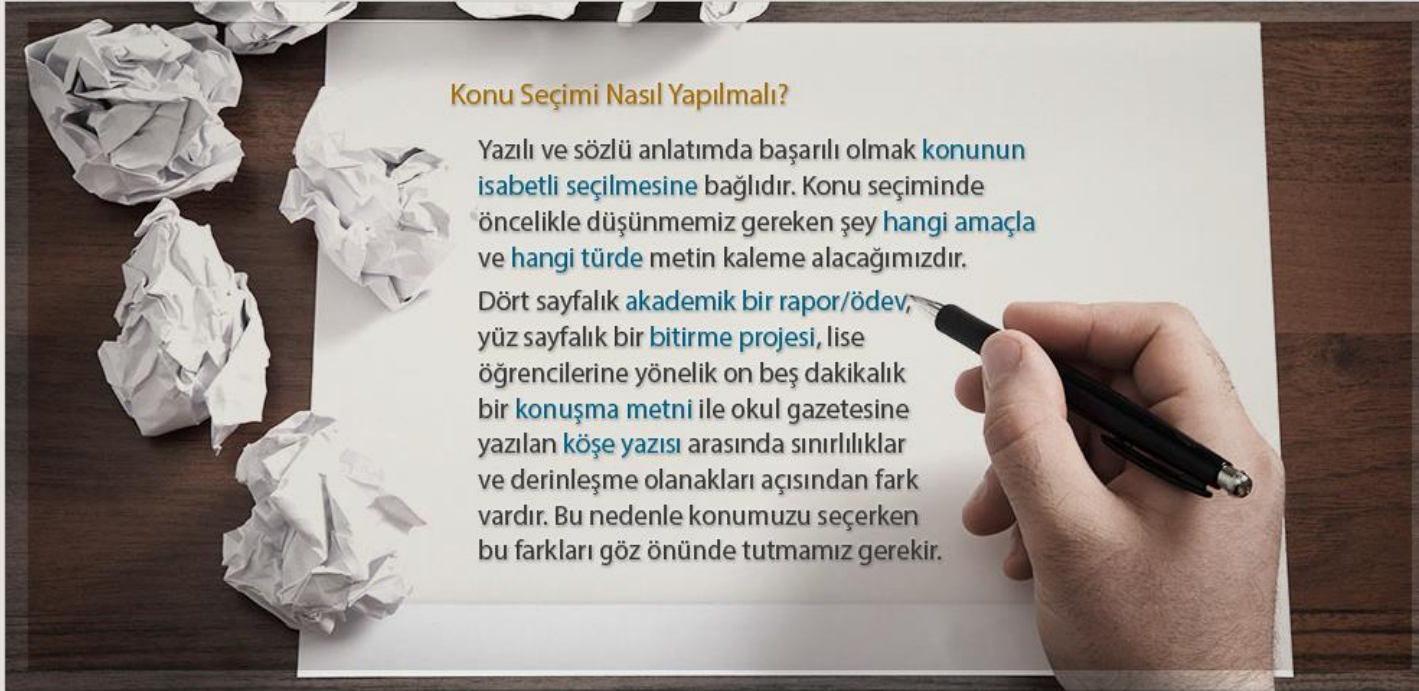
Konu Seçimi

Konu Seçimi Nasıl Yapılmalı?

Yazılı ve sözlü anlatımda başarılı olmak **konunun isabetli seçilmesine** bağlıdır. Konu seçiminde öncelikle düşünmemiz gereken şey **hangi amaçla** ve **hangi türde** metin kaleme alacağımızdır.

Dört sayfalık **akademik bir rapor/ödev**, yüz sayfalık bir **bitirme projesi**, lise öğrencilerine yönelik on beş dakikalık bir **konusma metni** ile okul gazetesine yazılan **köşe yazısı** arasında sınırlılıklar ve derinleşme olanakları açısından fark vardır. Bu nedenle konumuzu seçerken bu farkları göz önünde tutmamız gerekir.

Konu Seçimi

Okur/Dinleyici Analizi

Okur/dinleyici kitlesinin **özelliklerini** bilirsek ele alacağımız konu hakkındaki bilgi ve ilgi düzeylerini belirleyebilir ve **bizden beklenenlere daha uygun karşılık** verebiliriz. Bunun için yazmaya başlamadan önce şu **soruları sorabiliriz**:

- Bu metni **kim(ler) okuyacak/dinleyecek**? (üniversite hocası, lisans öğrencileri, konunun uzmanları, genel okur kitlesi vb.)
- Okur/dinleyici kitlesinin **bilgi düzeyi** nedir?
- Okur/dinleyici kitlesinin **genel durumu** (yaş, cinsiyet, ilgi vb.) ve **konuya yaklaşımı** nedir?

Soruları görmek için
butona tıklayın.

Konu Seçimi

Eğer **konu seçiminde özgürsek** nereden başlamalıyız?

- Yaşantı ve deneyimlerimizden
- Özel ilgi alanlarımızdan
- Okuyup dinlediklerimizden
- Yanıtlarını merak ettiğimiz sorulardan yararlanabiliriz.

Açıklamaları görmek için
butona tıklayın.

Konu Seçimi

Eğer bize sunulan konular içinde bir **seçim** yapmamız gerekiyorsa bizim için **en uygun olanı seçerken** şu noktalara dikkat edebiliriz:

- Konuya **ilgim** var mı?
- Konuyu **okurun ilgisini çekecek** şekilde ele alabilir miyim?
- Konu hakkında bir **fikrim ya da ön bilgim** var mı?

Açıklamaları görmek için
butona tıklayın.

Konuyu Seçtikten Sonra

Konuyu seçtikten sonra neler yapılmalı?

Seçtiğiniz konuyu/sorunu tam olarak **anladığınıza emin olun**. Başarılı bir yazının/konuşmanın ilk koşulu **konuyu doğru anlamaktır**. Konuyu anlamak için **anahtar kavramlara**, bunların arasındaki ilişkilere dikkat etmek gerekir. Örneğin "**Tarihî romanlardaki kahramanlık söylemi**" gibi bir konu ile karşılaşıldığında "**tarihî roman**", "**kahramanlık**" ve "**söylem**" sözcüklerinin ne ifade ettiği üzerinde durulmalıdır.

Seçtiğiniz konuda yazacağınız yazının ya da yapacağınız konuşmanın **kendi düşünce** ve argümanlarınızdan mı yoksa yalnızca **başka kişilerin düşüncelerinin** açıklanıp incelenmesinden mi oluşması gerektiğini, kısacası **sizden ne beklendiğini** öğrenin.

A

B

Açıklamaları görmek için butonlara tıklayın.

Konuyu Seçtikten Sonra

Konuyu daraltmanız gerekip gerekmediğini gözden geçirin. Yazmaya/konuşmaya başlarken yapılan en yaygın hata **konuyu sınırlamadan** söze başlamaktır. Bu sınırlandırmayı yapmayan bir yazarın/ konuşmacının **daldan dala atlayışının**, açıklamaya ve kanıtlamaya dayanmayan **genellemelere gidişinin** ve söylediklerinin **inandırıcılıktan yoksun** olmasının nedeni çoğu zaman budur.

Size verilen konu "**sinema**" gibi genel bir konuya üzerine ciltler yazılabilecek bu konuyu beş sayfada ya da 15 dakikada ele alabilmek için **mutlaka konuyu sınırlandırmanız**, konuya hangi noktadan yaklaşacağınızı **önceden belirlemeniz** gerekir.

Konuyu Seçtikten Sonra

Konuyu nasıl sınırlandırabiliriz?

Aşağıdaki çeşitli alanlardan konulara bakalım:

- Spor, Eğitim, Dostluk, Tiyatro, Yönetim Biçimleri vb.
- Bu konuların her biri çok **genel başlıklardır**; bunları **sınırlandırmak** gerekir. Okur/dinleyici durumunu, yazının/konuşma süresinin uzunluğunu, konu hakkındaki birikimimizi göz önünde tutarak konuyu **adım adım daraltırız**.
- Daha önce sözünü ettiğimiz farkları da gözden kaçırmadan **yazının türünü, amacını ve bağlamını netleştirdikten sonra yazma sürecine geçebiliriz**.

Açıklamayı görmek için
butona tıklayın.

Uyarı

Önemli Uyarı!

- Kimi öğrenciler konuyu **sınırlamaktan kaçınırlar**.
- Konu **ne kadar** genel olursa, **geniş tutulursa o kadar rahat yazacaklarını/konuşacaklarını**, bildikleri ve topladıkları her şeyi yazıya ve konuşmaya dökebileceklerini sanırlar.
- Ama yazmaya/konuşma yapmaya başlayınca bu genelliğin, çerçevesizliğin **kolaylık değil, aksine** ana düşünceyi toparlamak açısından **güçlük yarattığını** anırlar.

Uyarıyı görmek için
butona tıklayın.

Konuyu Seçtikten Sonra

Farklı alanlardan örnek vermek gerekirse:

Türk dış politikası, Resim sanatı ya da Depresyon gibi bir konu seçtiğinizi varsayalım. Farklı alanlardaki bu **genel başlıkları sınırlandırmadan ilgi çekici** bir şey yazamazsınız, yalnızca başka kaynaklardan edinebileceğimiz, defalarca karşılaştığımız **temel bilgileri** verebilirsiniz; daha öteye geçemezsiniz.

A

Ama konuları, **Türkiye'nin 90'lardaki Orta Doğu dış politikası; resim ile minyatür sanatının İslam kültürü açısından karşılaştırılması; depresyonun ortaya çıkışındaki teknolojik etkenler** diyerek **sınırladığınızda** daha bütünlüklü ve etkili bir yazı/ konuşma ortaya çıkarabilirsiniz.

B

Açıklamaları görmek için butonlara tıklayın.

Düşünce Üretme Yolları

Belirlediğiniz konuyla ilgili düşünce üretmek için **farklı yöntemlerden** yararlanabilirsiniz.

Beyin Fırtınası:

Yazı için uygun olabilecek bütün düşüncelerin hızlı şekilde **listelenmesi işlemidir**. Konuyla ilgili aklınıza gelen bütün düşünceleri konuyla doğrudan ilişkili olup olmadığını düşünmeksizin **hızlı bir şekilde yazın**. Yazmayı bitirene kadar ne yazdığınız üzerine yoğunlaşmaya çalışmayın. Süreci hızlandırmak için çizimler, semboller ya da kısaltmalar kullanabilirsiniz. "**Fırtına**" **dindikten sonra yazdıklarınıza bakarak** hangilerinin konuyla ilgili olduğunu, hangilerinin açıkça **ayklanması gerektiğini** belirleyin.

A

B

C

Tanımları görmek için
butonlara tıklayın.

Düşünce Üretme Yolları

Belirlediğiniz konuyla ilgili düşünce üretmek için **farklı yöntemlerden** yararlanabilirsiniz.

Serbest Yazı:

- Belli bir süre (örneğin 10 dakika boyunca) **ara vermeksizin yazmaktır**.
- Konuyla ilgili aklınıza gelen şeyleri durup gözden geçirmeden yazın.
- Hangi kısımların işinize yarayacağını düşünmeyin, **zihninizi serbest bırakın**.

A

B

C

Tanımları görmek için
butonlara tıklayın.

Düşünce Üretme Yolları

Belirlediğiniz konuyla ilgili düşünce üretmek için **farklı yöntemlerden** yararlanabilirsiniz.

Kümeleme:

- Beyin fırtınası ve bilgi düzenleme biçimlerinden biridir. **Kâğıdın ortasına konuyu yuvarlak içine alarak yazın.**
- Daha sonra konuyla ilgili aklınıza gelen düşünceleri, **bağlantıları birbirine kümelerle bağlayın.**
- Kümeleme yönteminden yazı planının erken aşamalarında alt **başlıkları ortaya çıkarmak** ve konu hakkındaki **bilgileri düzenlemek** için yararlanabilirsiniz.

A

B

C

Tanımları görmek için
butonlara tıklayın.

Düşünce Üretme Yolları

Ana Düşünceyi Belirleme

Gelelim konuyu seçip, sınırlayıp, okumaları yaptıktan sonra sizin **amacınızın, görüşünüzün** ne olacağına.

- Yazarın amacını belirten **çekirdek cümleye ana düşünce cümlesi** diyebiliriz.
- Yazmaya başlamadan önce hangi **ana düşünce** üzerine yazacağımızı açıkça **belirlemek** çok önemlidir.
- Bunu bir ya da **birkaç cümleyle önceden yazmak** ve planı buna göre yapmak ve yazarken her aşamada kendimize hatırlatmak, konudan uzaklaşmamızın, dağınık ve güçsüz bir yazı yazmamızın önüne geçer; bize **bir yörünge kazandırır**.

Açıklamaları görmek için
butona tıklayın.

Ana Düşünceyi Belirleme

- Ana düşünce adı üzerinde **konu değil, düşüncedir.** Örnek vermek gerekirse; **Yaban romanı konudur.**
- "Yaban, köy ve köylü sorununa parmak basan gerçekçi bir romandır" **cümlesi ise ana düşünce cümlesidir.**
- **Ana düşünce cümlesinin** açıklamaya, örneklemeye, karşılaştırmalara, gerekçelendirmeye, etki ve sonuçlarının gösterilmesine kısacası **geliştirilmeye uygun olması gerekir.**

- "Yaban romanındaki kahramanlardan biri Ahmet Celal'dir" **cümlesi bir ana düşünce cümlesi değildir.**
- Ama "Yaban romanında Ahmet Celal halktan kopmuş Türk aydınını temsil eder" denildiğinde bu, sorgulanmaya ve geliştirilmeye açık bir tez barındırmasıyla bir **ana düşünce cümlesidir.**

Ana Düşünceyi Belirleme

Ana düşünce cümlesini,
başka bir deyişle **tartışma**
sorunuzu/tezinizi bir kez
belirledikten sonra bu
düşüncenizi belirli nedenler
ve ayrıntılarla
desteklemeniz gerekir.

Ana düşünce cümlesini
formüle etmek
anlatacaklarımızın dağılmasını
önleyerek işimizi kolaylaştırır.
Yazımızın sağlam durmasını
sağlayan **omurgayı**
oluşturur.

Ana Düşünceyi Belirleme

İyi bir **ana düşünce cümlesinin nitelikleri** şunlardır:

- Konu değil, **düşüncedir.**
- Açık, anlaşılır ve özlü olmalı, **yanıltıcı belirsizliklere** yol açmamalıdır.
- **Düşünce geliştirmeye uygun olması** gerekir.

A

*Nitelikleri görmek için
butona tıklayın.*

Kaynakça

- Barzun, Jacques ve Henry F. Graff. **Modern Araştırmacı**. Çev. Fatoş Dilber. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 2001
- Özdemir, Emin. **Sözlü - Yazılı Anlatım Sanatı**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986
- TDK Güncel Türkçe Sözlük.

Web Sitesi: www.tdk.gov.tr

